

MICUL ATLAS LINGVISTIC ROMÂN, *Partea II (ALRM II)*, Serie nouă, vol. IV, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981.

Cel de al IV-lea volum din ALRM s.n. (redactor principal — Ioan Pătruț, redactori — Doina Grecu, Ion Mării, Rodica Orza, cartografi — Ștefan Poenaru, Maria Gombos) încheie publicarea, sub formă de hărți lingvistice, a materialului dialectal cules de Emil Petrovici în anii 1930—1938. Cum se știe, anchetele pentru dialectul istoromân (pct. 02) au fost efectuate de Ștefan Pașca iar pentru dialectele aromân (pct. 010) și meglenoromân (pct. 012), de Theodor Capidan.

Cele 400 de hărți ale noului volum, numerotate de la 1 315 la 1 714, sînt însoțite de o broșură (24 de pagini) cuprinzînd o *notă explicativă* asupra volumului, *transcrierea fonetică* folosită în anchetele dialectale, *lista localităților anchetate* cu indicarea județului actual apoi *lista hărților* (unde se notează numărul și titlul hărții din volum, numărul întrebării folosite pentru culegerea materialului lingvistic precum și numărul hărților corespondente din volumele mari — ALR s.n., VI și VII — pe baza cărora au fost alcătuite hărțile din ALRM s.n., IV).

Noul volum prelucrează majoritatea hărților din ALR s.n., VI¹, VII. Cîteva hărți din ALRM s.n., IV sînt alcătuite pe baza materialului necartografiat (vezi, spre exemplu, h. 1 488, 1 550, 1 559). Altele au la bază cîte două hărți din volumele mari (vezi, între altele, h. 1 446—1 448, 1 455, 1 456, 1 479, 1 492, 1 534, 1 673) iar cîteva folosesc informațiile din cîte trei hărți mari (vezi h. 1 541, 1 601 etc.).

Ca și în volumele precedente din ALRM s.n., materialul lingvistic, notat pentru dialectul dacoromân în legenda hărților, este literarizat, în transcriere fonetică fiind date „unele forme deosebite din graiurile dacoromâne” (vezi h. 1 441—1 444, 1 463, 1 464 etc.) precum și „formele cuvintelor din dialectele sud-dunărene” (pag. 4), acestea din urmă în chepară specială, în colțul de jos, din dreapta, al hărții.

Hărțile din ALRM s.n., IV au în vedere toate părțile de vorbire, cu excepția interjecției. Se remarcă importanța acordată verbului (258 de hărți), pronumelui (48 de hărți), substantivului (38 de hărți), numeralului (18 hărți) și articolului (13 hărți), celorlalte părți de vorbire acordîndu-li-se între 2 și 9 hărți. Deși organizate după criteriul morfologic, hărțile prezintă, adesea, și particularități fonetice, fapt normal, deoarece între morfologie și fonetică există legături foarte strînse.

Ne vom opri, în continuare, la o serie de hărți din acest nou volum cu ajutorul cărora se pot face noi precizări în legătură cu unele particularități ale subdialectelor dacoromâne și s-ar putea semnală noi particularități morfologice și fonetice ale acestor arii, cu rezerva necesară, desigur, impusă de o rețea de puncte alit de rară cum este cea din ALR II.

În ceea ce privește subdialectul moldovenesc, remarcăm articolul adjectival cu forma *ceal* în pct. 386, 551, 520, 514 din nordul Moldovei — h. 1 362 (*Degetul cel mare*, 1 363 (*Omul cel bun*, 1 369 (*E cel mai înalt...* ca și pronumele demonstrativ cu forma *aceala* — h. 1 410 *Pe acea (I-a bălul tata)* în pct. 386, 414, 551, 531.

Reține apoi atenția verbul *a lepăda* (vezi h. 1 450, 1 550, 1 584, 1 615). Aria formelor *lepăd, am lepădat, să lepede, leapădă!*, toate fiind și literare, cuprinde, în primul rînd, Moldova

¹ Asupra acestui volum s-a oprit Marilena Tiugan în interesantele *Note morfosintactice* publicate în FD, VIII, 1973, p. 187—201.

și Bucovina. În cea mai mare parte a dialectului dacoromân s-a notat *lapăd* (*leapăd*), *am lăpădal*, *să lapede*, *lapădă!*.

În sfârșit, notăm și h. 1 570 *Apem să cîntăm*; *aveși să cîntați* care arată că subdialectul moldovenesc (pct. 365, 414, 551, 520, 537, 514, 605) cunoaște forma *a să cîntăm* (*cîntați*), cu *a* (acesta fiind invariabil).

Referindu-ne acum la subdialectul muntenesc, precizăm că identitatea persoanei a II'-a plural cu a III-a singular la prezentul indicativului la unele verbe (este vorba de conjugările a II-a, a III-a, a IV-a), ilustrată de h. 1 515, 1 519, 1 526, 1 665 caracterizează jumătatea de est a ariei (și, uneori, puncte din sudul Moldovei, unde particularitatea aceasta trebuie considerată o infiltrație muntească). Așadar aici (pct. 886, 899, 928, 762, 728, 705, 605 etc.) se spune *el (ei) ține*, *el (ei) își bate joc*, *el (ei) știe*, *el (ei) are*.

Apoximativ aceeași repartiție au și formele *muști* (h. 1 454), *împuști* (h. 1 453), *să mușce* (h. 1 580), *să împușce* (h. 1 579). Ca și mai sus, se includ doar câteva puncte din Oltenia, ceea ce arată că, în această privință, Oltenia, care cunoaște mai ales *muști*, *împuști*, *să împușce* este de fapt, o prelungire a ariei dacoromâne nordice.

Semnalam, în schimb, ca particularitate care face arie compactă în Oltenia (pct. 812, 848, 876, 872, 886, 791), forma sincopată *să razme* (h. 1 591 *Să reazime* [3]). Lipsa lui *i* — (*să razme*, *rezme*, *răzme* — mai caracterizează punctele 260, 272, 284 din nord-vestul Transilvaniei și sudul Maramureșului. Mai adăugăm — este vorba, iarăși, de un fapt fonetic — forma de imperfect *eream*, *ereai*, *erea*, *eream*, *ereai*, *ereau* notată în întreaga Oltenie și în puncte din sudul Munteniei (h. 1 661).

Hărțile din ALRM s.n., IV care prezintă particularități hănălene (morfologice, dar și fonetice) sînt destul de numeroase, confirmînd, din nou, remarcă făcută de G. Weigand că aria de sud-vest este cel mai bine conturată dintre toate ariile dacoromâne. Unele particularități sînt, desigur, de amănunt, dar și acestea pot fi luate în seamă cînd numărul lor este important. Ne oprim, mai întîi, la persoana a II-a singular, cu *-n*, la verbe ca (*tu*) *rămîni*, (*tu*) *spuni*, (*tu*) *țini*, (*tu*) *vine* întîlnite în întreg Banatul (h. 1 510, 1 513, 1 514, 1 527, 1 616). De altfel Banatul, la care se adaugă puncte vecine din Crișana și Oltenia, constituie aria compactă a lui *să spună*, *să lînd*, *să vînd*, în rest notîndu-se, de regulă, *să spuie*, *să ție*, *să vie* (h. 1 601).

Aproape peste tot în Banat (pct. 27, 29, 36, 76, 53, 105) se notează *el omoare* (h. 1 534), (*apa*) *cure* (h. 1 498), cu desinență *-e* în loc de *-ă*. Cit privește verbul *a serie*, remarcăm, în general vorbind (vezi h. 1 641), trei arii, după cum se manifestă „predilectia” pentru *a seri* (Oltenia, Muntenia, Moldova), *a seria* (Banatul și unele puncte vecine din Crișana) sau *a serie* (Transilvania, Crișana, Maramureșul, Bucovina), ultima formă fiind și literară (vezi și h. 1 509, 1 556, unde notăm mai ales în Banat *seriați* „serieți”, *am seriaț*).

Cînd este vorba de condițional-optativul exprimat cu auxiliarul *a vrea* (*vreaș*, *reai* etc.), hărțile respective (1 607–1 613) prezintă doar două puncte (2, 29) din sudul Banatului, ceea ce dovedește că aria acestei particularități vechi s-a restrîns cu timpul.

Tot numai în două puncte (36, 76) este consemnată o particularitate mai nouă, anume, forma analogică *rămîneal* în loc de *rămas* (h. 1 557 *Am rămas* [1]).

Mai reținem și verbele *a mușca*, *a usca*. Acestea prezintă în mai multe localități din Banat (pct. 76, 36, 29) formele *mușce*, *mușchi* (h. 1 454), *să mușce* (h. 1 580), *usc*, *uschi* sau *uski*, *uschi* (h. 1 673), *să usche* (h. 1 674). De asemenea, este de notat rostirea pînă astăzi a lui *i* în *ride-ite*, *omorirăm*, *omorirăți* în pct. 76, 36 (h. 1 619, 1 548), *am vindul* (h. 1 555) și *să vindă* (h. 1 597) în pct. 76, 36, 27, 29, 2, 105. Mai notăm și sincoparea, cu consecvență, peste tot în Banat, a vocalei *i* în construcția (*nu*) *m-o păsat*, cum se poate constata din h. 1 551 (*Nu*) *mî-a păsat*.

Am crede, întrucînd la aria crișeană, că ar putea fi reținută, pe baza datelor din h. 1 341 (*Îi dau calul*) *Tomii*, 1 344 (*Îi dau oala*) *Anei* preponderența formei de dativ *la Toma*, *la Ana* (se includ și puncte vecine din Transilvania; în rest s-au cules numai formele *Tomii*, *lu(i) Toma*, *Anei*, *la Ana*, *ii Anei*).

Ne-am mai opri și la o particularitate fonetică întîlnită prin nordul Crișanei și vestul Maramureșului, accentuarea *soerûle* (h. 1 348), *omûle* (h. 1 350).

Am adăuga, în încheiere, pentru aria maramureșeană (pct. 346, 353, 272), deși nu sînt generale, formele arhaice *ii Ane*, *ii Ane*², *i Nufi*, *ai Ilene*, de genitiv și *ii Ane*, de dativ, cum se poate constata din h. 1 342 (*Dumîtru*) *ai Anei*, 1 343 (*Maria*) *ilenei*, 1 344 (*Îi dau oala*) *Anei*. Tot aici am nota și forma arhaică *rump*, consemnată într-o arie compactă cuprinzînd Maramureșul și puncte învecinate din Transilvania, Crișana, Bucovina (h. 1 497).

² În harta corespunzătoare, 1 601, din ALR s.n., VI. *ii aii*; pentru consecvență, trebuia ca în h. 1 342 din ALRM s.n., IV să se noteze, pentru același punct (272), *ii Ane*, nu *ii Anei*.

Astfel de particularități, la care s-ar mai putea adăuga, desigur, altele (noi ne-am referit aici numai la unele din hărțile cuprinse în ALRM s.n., IV) vor putea fi analizate cu toată certitudinea numai după apariția tuturor volumelor din *Noul Atlas lingvistic român, pe regiuni*.

Bogăția și organizarea foarte judicioasă a materialului lingvistic, ținuta științifică riguroasă, execuția, impecabilă a hărților din ALRM s.n., IV demonstrează, încă o dată, importanța excepțională a *Atlasului lingvistic român* pentru studiul limbii noastre.

Stefan Glosu

KATHARINA BARBA, *Deutsche Dialekte in Rumänien. Die südfränkischen Mundarten der Banater deutschen Sprachinsel. Mit zwei Abbildungen und neun Karten*, Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GMBH, 1982, 211 p.

Prezentată într-o primă versiune (în 1977) ca teză de doctorat în cadrul Institutului de lingvistică din București (conducător științific prof. dr. doc. Mihai Izbășescu), lucrarea Katharinei Barba, de la Universitatea din Brașov, a apărut acum în colecția publicației „Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik”, editată de Joachim Göschel și Werner H. Veith, în colaborare cu Institutul de limbă germană „Deutscher Sprachatlas” al Universității din Marburg/Lahn. Cum se arată în *Prefață*, autoarea s-a format la școala de dialectologie germană de la Universitatea din Timișoara, având ca îndrumător științific pe profesorul Johann Wolf (autor, printre altele, al excelentei lucrări *Kleine Banater Mundartkunde*, Editura Kriterion, București, 1975). Rezultatele la care au ajuns cercetătorii timișoreni ai graiurilor germane din Banat sînt consemnate și de autoare în *Introducere*, p. 2-7.

„Insula lingvistică” germană din Banat, care s-a constituit în decursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, este alcătuită, cu mici excepții, din dialecte „mixte”, unite însă prin numeroase trăsături comune care dau dreptul cercetătorilor să vorbească despre un *dialect german bănățean* destul de bine conturat, dar fără echivalent în „peisajul dialectal” din țara de origine. Studiile întreprinse au arătat că în dialectul „refăcut” în Banat în urma amestecului de graiuri s-au impus mai ales trăsăturile caracteristice dialectului german din regiunea Palatinat, deși coloniștii originari din aceeși provincie nu au reprezentat în nici un moment o majoritate. În orice caz, denumirea de „dialect șvăbesc” dată acestei variante a limbii germane din România, denumire care trimite la provincia Suabia (Schwaben), nu se justifică din punct de vedere lingvistic și istoric. Dialectele germane din Banat aparțin din punct de vedere tipologic dialectului numit „german de sus” (*hochdeutsch*), care cunoaște două mari subdiviziuni: dialectul „german de centru” (*mitteldeutsch*) și dialectul „german superior” (*oberdeutsch*). În proporție de 70%, dialectele din Banat sînt de tipul „mitteldeutsch” (francono-renan, francono-moselan, cu puține trăsături bavareze); restul de 30% aparțin tipului „oberdeutsch” (bavarez de nord și bavarez de sud, francon de est și francon de sud). Există o singură localitate în care se vorbește un grai de tip aleman de sus (Saderlach-Zădăreni). Șvabi veritabili sînt numai vorbitorii de limbă germană din Sătmăr.

După o succintă prezentare a grupărilor dialectale germane din Banat (p. 8-10), Katharina Barba se ocupă de grupul de dialecte de tipul „francon de sud” (*südfränkisch*), care constituie obiectul de studiu al cărții. Este vorba de 9 graiuri germane din județul Arad, anume din localitățile: Sanktanna (Sintana), Komlosch (Comlăus), Galscha (Galsa), Glogowatz (Tudor Vladimirescu), Baungarten (Livada), Sinlean (Sinleni), Tzipar (Țipari), Pankota (Pincota) și Schiria (Șiria). În dialectologia germană, dialectul „francon de sud” este caracterizat ca un „dialect de tranziție”. El ocupă o fisie situată între dialectele „șvăbesc-aleman” la sud, „bavarez de nord” la est, „francon de est” la nord și „francono-renan” la vest. Din punct de vedere geografic, el este așezat între Rinul mijlociu și cursul inferior al riului Neckar.

Ocupîndu-se de istoria colonizării în cele 9 localități arădane (p. 12-19), autoarea ajunge la concluzia că vorbitorii de limbă germană nu proveneau decît în foarte mică măsură din teritoriul delimitat mai sus. Astfel, de exemplu, dintr-o statistică datînd din anul 1770 rezultă că din 82 de persoane înregistrate în localitatea Glogowatz 16 erau originare din Ungaria, 15 din Franconia, 10 din Mainz, 9 din Austria, 8 din Boemia, 5 din Bavar'a, 5 din Palatinat, 4 din Suabia, 4 din Silezia, 2 din Polonia și 4 din regiunea Bamberg (p. 15). La fel de variată este originea coloniștilor din Sanktanna și din Komlosch. Ei proveneau din provinciile Baden, Palatinat, Bavaria, Vestfalia, Palatinatul bavarez, Württemberg, Turingia, Alsacia-Lorena, Prusia, Tirol (p. 15-16). În noua patrie amestecul a continuat între așa-numitele „colonii-mamă” și „colonii-fiice”. În urma unui proces complicat de amestecuri, suprapunerii și nivelări dialectale a rezultat un dialect „mixt”, care, comparat cu cele din patria de origine, se aseamănă cel mai mult cu dialectul „francon de sud”.

Metoda de cercetare folosită în studiul acestor graiuri este prezentată succint la p. 19—20. Accentul a fost pus pe anchetele directe pe teren, în care scop s-a folosit un chestionar alcătuit din frazele Wenker (Wenkersätze) și din lista de cuvinte a *Atlasului lingvistic al Germaniei* (DSA). Totodată au fost efectuate înregistrări pe bandă de magnetofon ale vorbirii curente (povestiri, conversații etc.). În fiecare din cele 9 localități a fost studiată vorbirea a trei generații, iar pentru graiul din Sîntana au fost puse la contribuție și cunoștințele lingvistice ale autoarei, originară din această localitate.

Un capitol amplu al lucrării este dedicat studierii amănunțite a inventarului de foneme existent în graiuri. Este prezentat mai întâi sistemul fonematic, vocalic și consonantic (p. 20—36), după care este analizat reflexul în aceste dialecte al sunetelor din „germana medie de sus” (*Mittelhochdeutsch*) (p. 37—102). La fel de amănunțită și de precisă este și descrierea inventarului de forme gramaticale (p. 103—159). În *Concluzii* (p. 160—181) sînt prezentate inovațiile lingvistice ale fazei numite în istoria limbii germane „frühneubochdeutsch” așa cum apar ele în graiurile studiate (p. 160—164), împreună cu enumerarea trăsăturilor de tipul „oberdeutsch”: „francone de sud” (p. 165—170), „alemane” (p. 170—171), „bavareze” (p. 171—172), „șvăbești” (p. 172—173), prezente în aceleași graiuri germane din zona Arad. Sînt menționate și unele elemente provenite din alte dialecte (mittel—sau niederdeutsch) (p. 173—174). Rezultatul la care se ajunge este că graiul german din cele 9 localități studiate se grupează în trei subdiviziuni. Prima cuprinde graiul din Sîntana, Comlăuș și Galsă, cu trăsături dialectale de tip „francon de sud” — „aleman”, a doua pe cel din Tudor Vladimirescu, Livada, Sîntani și Țipari, cu trăsături „francone de sud” — „bavareze”, a treia pe cel din Pincota și Șiria, cu trăsături „francone de sud” — „alemane” — „bavareze”. Problema teritoriului de origine a acestor vorbitori este reluată la p. 176—180. După lista informatorilor (p. 182) și a lucrărilor folosite (p. 183—189), studiul se încheie cu 11 hărți, dintre care 9 prezintă răspîndirea în localitățile anchetate a unor fenomene lingvistice caracteristice, o hartă prezintă limitele dialectale pe teritoriul Germaniei iar alta teritoriul României, cu indicarea zonei anchetate.

Meritul fundamental al lucrării constă în surprinderea pe viu și în descrierea amănunțită și riguroasă din punct de vedere științific a stadiului actual al acestor graiuri, la care se adaugă efortul permanent de a contura pe cît a fost posibil procesul de amestec și de nivelare dialectală petrecut de-a lungul a două secole de existență a acestei „însule” de limbă germană. Autoarea a dovedit că dialectul mixt de tip „francon de sud” din județul Arad s-a constituit dintr-un amestec de graiuri de tip „șvăbesc-aleman”, „francon”, „alsacian” și „bavarez”, tot așa cum dintr-un amestec compus din aceleași elemente s-a format în Germania dialectul de tranziție cu aceeași denumire. Din aceasta rezultă că nu toate trăsăturile care apropie graiurile din zona Arad de dialectul „francon de sud” vorbit în Germania au fost aduse în România din regiunea sud-franconă (p. 178). Unele fenomene de tip „francon de sud” s-au impus mai tîrziu în graiurile germane din zona Arad. Dar, în ciuda tuturor schimbărilor cauzate de amestecul de graiuri, de nivelările, disparițiile și suprapunerile de fenomene lingvistice, în toate aceste graiuri mixte, pe lângă trăsăturile caracteristice dialectului „francon de sud”, pot fi surprinse urme sigure din alte dialecte vorbite în patria de origine de către strămoșii coloniștilor. Situația aceasta este perfect comparabilă cu cea a altor „însule” de limbă germană din România, în primul rînd cu a „însulei” de limbă germană cunoscute sub numele de „dialectul sășesc din Transilvania”. Caracterul „mixt” al acestuia, intuit și probat de cercetători ca Andreas Scheiner sau Karl Kurt Klein, este astăzi recunoscut de marea majoritate a germaniștilor.

Ca toate lucrările referitoare la dialectele vorbite de populația germană din România, studiul Katharinei Barba prezintă interes și pentru cercetătorii limbii române, îndeosebi pentru cei preocupați de împrumuturile de origine germană din graiurile populare românești. Etimologia multora dintre acestea poate fi elucidată numai dacă sînt avute în vedere reflexele dialectale din aceste graiuri ale cuvintelor din limba germană „standard”. Unele cuvinte dialectale și regionale românești cu circulație restrînsă au același caracter și în graiurile germane din România din care ele provin.

V. Arpinte

G. MIHĂILĂ, *Studii de lingvistică și filologie*, Timișoara, Facla, 1981, 290 p.

Așa cum precizează a uterul în *Cuvînt înainte*, „studiile reunite aici se referă la unele aspecte mai puțin cunoscute ale slavonei ca limbă de cultură medievală în Țările Române, ale limbii scrise în epoca veche și ale istoriei lingvisticii romanice și românești” (p. 5).

Cartea are trei părți: 1. *Inscripții și manuscrise*; 2. *Din istoria lingvisticii românești și românești*; 3. *Profilituri*. Prima parte se referă la cele mai vechi inscripții cunoscute ale românilor transilvăneni (1 313—1 314 și 1 408, Streisingeorgiu — orașul Călan, jud. Hunedoara), la circulația europeană și particularitățile lingvistice ale *Evangheliarului de la Reims*, însemnătatea filologică a manuscriselor lui Gavriil Uric de la Neamț (1424—1449), *Codicele popii Bratul* din Brașov (1559—1560) — primul manuscris românesc precocesian datat, precum și la vechimea manuscrisului românesc din *Codicele de la Ieud* (1621—1633). Partea a doua este consacrată unor mari lingviști străini care au inclus și limba română în cercetările lor (Fr. Miklosich, Dj. Daničić, A. Meillet, C. Tagliavini, R.A. Budagov, S.B. Bernstein). Ultima parte este consacrată activității lui E. Petrovici, Iorgu Iordan, Al. Rosetti, Al. Graur, D. Macrea. Lucrarea se încheie cu un rezumat în limbile franceză și rusă, cu un indice de autori și unul de cuvinte.

Cartea continuă unele preocupări mai vechi ale autorului și se adresează, prin conținutul ei foarte bogat și variat, specialiștilor români și străini precum și tuturor celor interesați de studiul limbii și culturii românești.

Concluziile autorului sînt întotdeauna bazate pe o documentație largă, impresionantă și mereu la zi. Sînt corectate, adesea, informații ale cercetătorilor mai vechi privind datarea, localizarea, citirea și interpretarea unor documente. Am reține, astfel, aici, argumentarea că *Evangheliarul de la Reims* nu cuprinde „românismele” ce i-au fost atribuite, particularitățile respective fiind, de fapt, mediobulgare (v. în special p. 38—40). Autorul susține, cu bună dreptate, că „trebuie să ne întoarcem mereu la studiul izvoarelor, al textelor în discuție, să le supunem propriei noastre analize” (p. 47). Am reține, de asemenea, studiul minuțios al *Codicelei popii Bratul*, cu text slavo-român, o copie după manuscrise mai vechi, document care permite o mai bună cunoaștere a „atmosfera culturale precocesiene din Șcheii Brașovului” (p. 88) și care dovedește „o circulație mai largă decît s-a putut presupune anterior a primelor tîlmăciri românești precocesiene” (p. 103). Autorul combate, între altele, și datarea exagerată (1391—1392!) a *Codicelei de la Ieud*, subliniind totodată — lucru firesc — ideea că s-a scris românește și înainte de *Serisoarea lui Neacșu* (1521). De altfel, G. Mihăilă a publicat, în 1974, un *Dicționar al limbii române vechi* în care a adunat cuvinte atestate între sfîrșitul secolului al X-lea și începutul secolului al XVI-lea.

Studiile consacrate lingviștilor amintiti îmbogățesc unele capitole privind lingvistica romanică și românească. Sînt pagini scrise cu multă căldură (am aminti în special cele referitoare la A. Meillet și Al. Graur). Nu lipsesc nici unele rezerve sau observații critice, formulate însă cu multă eleganță, fără spirit polemic.

Noua carte a lui G. Mihăilă ne oferă o lectură nu numai deosebit de instructivă și de utilă, ci și foarte plăcută.

Ștefan Giosu

ELENA SCĂRLĂTOIU, *Relații lingvistice ale aromânilor cu slavii de sud. Cuvinte de origine slavă*, București, Editura Litera, 1980, 189 p.

Lucrarea Elenei Scărlătoiu, consacrată substantivelor de origine slavă din dialectul aromân, este nu numai o reluare și o continuare a unor preocupări ale lui Th. Capidan (acesta a publicat, în 1925, la București, *Elementul slav în dialectul aromân*), ci și „un omagiu plin de recunoștință” (p. 5) adus acestui neobosit cercetător al dialectului aromân.

Autoarea, binecunoscută pentru valoroasele ei contribuții la cunoașterea dialectului aromân, a alcătuit această lucrare folosind texte vechi, texte aparținînd perioadei latinizante, manuscrise existente în Biblioteca Academiei R.S.R., culegeri de folclor, informații din ALR, dicționare de toț felul, glosarele ce însoțesc lucrările asupra dialectului aromân, studiile mai importante asupra structurii acestui idiom precum și informații lingvistice culese în anii 1974 și 1975 de la aromâni din țara noastră. Deși autoarea nu a avut posibilitatea să efectueze anchete la aromânii din Peninsula Balcanică (p. 33), trebuie să remarcăm, chiar de la început, bogăția materialului lingvistic adus în discuție. Pe baza acestui material Elena Scărlătoiu a putut formula concluzii importante și numeroase privind formarea și separarea dialectului aromân, formarea limbilor slave, întreruperea contactului lingvistic între teritoriul romanizat de la nordul și sudul Dunării etc.

Baza lucrării o formează clasificarea tematică a termenilor de origine slavă din dialectul aromân (p. 38—118), glosarul (p. 119—138), locul împrumuturilor vechi slave în dialectul aromân (p. 139—157), apoi trăsăturile definiției și cronologia împrumuturilor slave în dialectul aromân (p. 158—174).

Cele 318 cuvinte-titlu (la acestea se adaugă multe variante, sinonime, echivalente din celelalte dialecte românești etc.) sînt clasificate tematic, după cum este vorba de cultura materială, casă, curte, așezări omenești (87 de cuvinte), agricultură (18 cuvinte), regnul vegetal (49 de cuvinte), faună (43 de cuvinte), natura înconjurătoare (34 de cuvinte), corpul omensc, boli, medicină populară (20 de cuvinte), cultura și viața spirituală (30 de cuvinte), relații sociale și societate (37 de cuvinte). Majoritatea substantivelor sînt comune dialectelor aromân, meglenoromân și dacoromân și „indică o evoluție lingvistică generală, dacă nu identică, cel puțin foarte asemănătoare a dialectelor limbii române comune în epoca primelor lor contacte cu slavii meridionali” (p. 149). Din această categorie fac parte, între altele, *coasă, culăc, găstir, jar, leasă, lupălă, nujiță, obiăncu, plăscă, prag, sîlă, ubôr, ugrădă*. Există și cuvinte comune care „au intrat în dialect într-o perioadă cînd nu mai putea fi vorba de un continuum lingvistic între dacoromâni și aromâni” (p. 155). Reținem aici cîteva: *izbă* „sous-sol, cave, cellier”, *urag* „vale cu maluri abrupte, prăpastie”, *șumă* „feuillage; copeau”. Exemple ca acestea ca și elementele slave existente la dacoromâni și necunoscute aromânilor (*bejenie, pod, sânie* etc.) sînt o dovadă a existenței unor diferențieri dialectale sub aspect lexical încă înainte de separarea dialectelor românești și, totodată, un argument în favoarea „autohtonismului aromânilor în Peninsula Balcanică” (p. 157).

Lucrarea Elencei Scărlătoiu are în vedere substantivele împrumutate înainte de separarea aromânilor de celelalte ramuri de români. Aceste împrumuturi din slavă sînt împărțite în două grupe. Cea dintîi cuprinde doar cîteva cuvinte din care două sînt date, pe baza lipsei metatezei, ca avînd în mod sigur origine slavă comună: *gărdină* și *găoran* „grand corbeau” (p. 160). Aceste cuvinte ar fi pătruns în dialectul aromân între secolele al VI-lea și al VIII-lea, ca sinonime ale unor cuvinte autohtone sau de origine latină. A doua grupă cuprinde substantive împrumutate între secolele al IX-lea și al XIV-lea, cu „anumite diferențieri în dialectele și limbile slave evaluate din limba slavă comună” (p. 160). Aici autoarea distinge trei categorii: împrumuturi vechi (sud-) slave ca *găvôzdu, jar, mac, păde* „padină”, *polôc* „recoin; tanière, ferrier ?; vague ?”, *stog, uliță, zmeu*; împrumuturi vechi sud-slave propriu-zise, cum ar fi *arștoacă, celnic, crap, fălă, pistireduă* „antre; grotte; grand rocher”, *plăasă, têsță* și împrumuturi vechi sud-slave răsăritene, între care amintim *cușărc* „étale (en clayonnage); séchoir à maïs”, *leasă, moășle, smedără* „plante printanière dont on fait des galettes”, *stredhă* „avant-toit; espace de passage”, *șopul* „tuyau par lequel coule l'eau d'une source”, *ubôr*. Împrumuturile vechi sud-slave răsăritene cuprind, la rîndul lor, trei grupe, după cum au trăsături vechi bulgare (*cîrpă, cupănă* „copaie”, *găvănuă* „găvan”, *mějďă* „rive, rivage” etc.), mediobulgare (*coăje, gărgălăn* „gosier”, *osindă* etc.) sau macedonene (*cuçol* „coq”, *dab* „numele unei păduri foarte dese din Avdele”, *vlăgă* „humidité; mauisse, force, énergie” etc.). În această a doua etapă corespondentele sinonimice încep să înlocuiască, uneori, vechii termeni.

Nu lipsesc din lucrare nici unele referiri la elementele slave noi din dialectul aromân, bulgărești (*meără* „recipient en bois servant à la distribution du lait”, *pôță* „petit pot en terre avec anse”, *străgă* „ruelle à conduire les brebis dans la bergerie”), sîrbocroate (*gusăc* „jars”, *scôrnă* „botte, botline”, *șuvăr* „roseau à balai, jonc”) sau macedonene (*lucîncă* „vigne”, *sad* „plant de vigne”).

Glosarul amintit, cuprinzînd 76 de cuvinte-titlu, este foarte important deoarece adună substantive considerate în *Dicționarul dialectului aromân* al lui Tache Papahagi împrumuturi slave, „dar care, supuse unei analize mai atente, s-au dovedit a fi derivate aromânești, dacoromânisme sau de alte origini (împrumutate din limbi neslave)” (p. 119). De asemenea, sînt incluse în glosar „substantive a căror origine slavă este îndoielnică sau insuficient demonstrată, precum și un număr de calcuri, de «semîmprumuturi» — creații aromânești de la rădăcini slave” (p. 119). Astfel *babă*, cunoscut și în alte limbi, neslave, este explicat „prin apartenența la limbajul infantil” (p. 120). *Bunbar* „tăun” are origine onomatopeică și s-a răspîndit în limbile sud-slave de la români, după cum arată sufixul românesc *-ar* (<lat. *-arius*). *Bioul*, susține autoarea, este un element ce caracteriza latinitatea balcanică în secolul al VII-lea, de unde „este de presupus influența latinității balcanice asupra slavilor din regiune; și nu invers. De altfel, termenul *bioul* nu este înregistrat mai devreme de secolul al XIV-lea în nici una dintre limbile sud-slave” (p. 120). *Mișilă*, admite autoarea, nu are nimic a face cu v. sl. *măšica* (p. 127), el explicîndu-se prin dacoromânismul *minusilă*, cu sincoparea unei silabe. La fel, *șubă* este dacoromânism, nu împrumut din slavă (p. 135), după cum *virvirîță* vine din neogrecescul *βερβεριτσα*, nu din bg. *vêverica* (p. 136).

Mai reținem cîteva dintre concluziile cu caracter general la care ajunge autoarea. Astfel arhaismele fonetice din dialectul aromân dovedesc că acest idiom „a rămas în stadiul de dialect al limbii române, cel puțin în faza pe care o surprindem” (p. 149, nota 9). Separarea dialectelor sud-dunărene din româna comună nu a avut loc înainte de secolul al XI-lea. În sfîrșit, împrumu-

turile slave „nu au afectat structura internă a românei, ci dimpotrivă, au fost adaptate conform legilor acesteia” (p. 174).

Ne-am îngăduit să facem, în încheiere, câteva observații. Cititorul ar dori, desigur, înainte de toate, ca autoarea să lărgescă acest studiu prin cercetarea și a altor cuvinte de împrumut (verbe, adjective etc.).

Se știe că, în general, elementele de împrumut pătrund după o perioadă relativ lungă de contact cu altă limbă. Am crede, de aceea, că ideea autoarei că împrumuturile vechi slave din dialectul aromân (și cele din dialectul dacoromân) datează „încă din epoca primelor contacte ale populației slave cu vorbitorii dialectului” (p. 173) ar mai putea fi discutată.

La p. 75 se dă alături de ar. *guvôzdu* „épine piquante”, și dr. *gâvozi*, care pare a fi însă verb! (A. Scriban notează, într-adevăr, în dicționarul său, p. 546, și forma *gâvozese*).

Am crede că nu este cu totul de prisos să semnalăm și unele erori de tipar privind cuvintele franțuzești: *grigotte*, *grigottier* (p. 71) în loc de *griotte*, *griottier*; *tileul* (p. 76), *fauçon* (p. 83), *poison* (p. 84, 120), *salté* (p. 91), *banche* (p. 96), *pie* (p. 103) în loc de *tilleul*, *faucon*, *poisson*, *sauté*, *hanche*, *pieu* (vezi și p. 84, 86, 88, 126).

Lucrarea Elenei Scărlătoiu, deosebit de importantă pentru studiul istoriei limbii române în general, se înscrie, prin bogăția informației și ținuta științifică, printre contribuțiile de prim ordin la cunoașterea dialectului aromân. la studiul raporturilor lingvistice ale aromânilor cu slavii de sud.

Ștefan Giosu

GH. IORDACHE, *Mărturii etnolingvistice despre vechimea meseriilor populare românești. Studiu cu privire specială la Oltenia*, Craiova, Scrisul românesc, 1980, 190 p.

Materialul de bază de la care pleacă cercetarea lui Gh. Iordache este cules de autor prin anchete directe, efectuate în 74 de localități din Oltenia. Se adaugă apoi informațiile din atlasele lingvistice românești precum și din numeroase lucrări de dialectologie, etnologie, etnografie, istorie, toponimie, folclor etc., autorul făcând o cercetare interdisciplinară.

După o prezentare critică a bibliografiei privind terminologia meseriilor se vorbește de importanța studierii terminologiei meșteșugărești pentru ca apoi să se analizeze structura, repartiția teritorială și perspectivele etnografice ale centrelor de producție meșteșugărească din Oltenia. Capitolele consacrate lexicului meseriilor (este vorba de terminologia olăritului, a prelucrării lemnului, fierului și pieilor, a confecționării îmbrăcămintei, a fabricării varului și a zidăriei) au o structură foarte asemănătoare, cititorul putând urmări evoluția acestei terminologii în strânsă legătură cu fazele procesului de producție, cu „tehnica de lucru”, cu „capacitatea de înnoire a producției” (p. 5). Ultimul capitol urmărește — este vorba în special de prelucrarea lemnului și modelarea lutului — denumirile metaforice. Lucrarea se încheie cu concluzii foarte detaliate (15 p.), cu un indice al numelor de locuri, un indice de cuvinte și expresii și cu 90 de reproduceri fotografice.

În ceea ce privește latura lingvistică a acestui studiu, am sublinia în special două aspecte, strâns legate, de altfel, între ele: cercetarea etimologiilor și analiza statistică a compoziției pe origini a terminologiei meseriilor avute în vedere. De aici autorul ajunge, în chip firesc, la concluzia că „nucleul principal” al „microsistemului terminologic” al meseriilor este alcătuit din cuvinte autohtone și latine, ceea ce pune în relief „fondul străvechi al civilizației sătești românești” (p. 5), continuitatea poporului român și a limbii noastre pe teritoriul de la nordul Dunării.

Autorul folosește metoda geografiei lingvistice alături de cea etnografică și, uneori, de cea sociolingvistică. Anchetele au fost efectuate nu numai la sate, ci și în câteva orașe. Localitățile anchetate sînt răspândite în întreaga Oltenia, fapt care a permis stabilirea unor arii lexicale. Hărțile nr. 8, 11, 12, 13, 14, 15 sînt elocvente în acest sens. Dacă ne referim, spre exemplu, la cea din urmă, intitulată *Cercel* (alcătuită pe baza întrebării indirecte: *Cum numiți legătura cu care prindeți leuca de loitre?*) constatăm că în jumătatea de sud a Olteniei s-a răspuns *gînj*, în partea de nord-vest a provinciei s-a notat *cercel* iar în cea de nord-est, *runc*. Aria de nord-vest, conchide autorul, este cel mai bine conturată dintre toate. Aici s-au păstrat termeni vechi ca *fiulări* „stîngă care unesc partea de jos și de sus a jugului”, *edusă* „bucată de lemn sau de fier îndoit, așezată deasupra protapului și formînd scobitura în care se prinde jugul”, *scaun* (la car), *virtej* etc. Tot aici s-au fixat unele elemente sîrbești care lipsesc în celelalte arii olteneste, ca *năplai* „obaadă”, *tășșanu* (rolii) „masa de la roata olarului” etc.

Autorul insistă asupra faptului că „microsistemul terminologic” al fiecărui meșteșug popular a suferit, cu timpul, schimbări. Terminologia s-a îmbogățit mereu, deși nu în aceeași

măsură pentru toate meseriile populare. Dacă în ceea ce privește prelucrarea fierului, cizmăria, confecționarea îmbrăcăminteii lexicul s-a prăminit mult, păstrându-se, bineînțeles, și aici, termenii fundamentali latini sau autohtoni. În schimb, în olărit, fabricarea varului, meserii „a căror evoluție ține nu atât de progresul tehnicilor și uneltelor de lucru cât de aspirația spre materializarea cât mai bogată și mai variată a îndemnării și fanteziei creatoare“ (p. 161), terminologia specifică a rămas, în linii mari, cea inițială. Aici procentul lexicului latin și autohton este foarte ridicat (vezi p. 158). Astfel de exemple „constituie dovada cea mai grăitoare a vechimii, a continuității neîntrerupte a meseriilor populare românești fundamentale și atestă specificul practicării lor în epoci mai vechi“, ele putând servi ca „indiciu pentru a înțelege cum arăta odinioară și «microsistemul terminologic» al meseriilor care, cu vremea, au cunoscut schimbări mari“ (p. 162).

Pentru a explica structura terminologiei diverselor meserii, straturile lexicale autorul ia în discuție, în fond, patru categorii de elemente: autohtone și latine (*briu, foale, olar, țest* etc.); formații românești de la elemente moștenite sau de la cuvinte împrumutate (*bolteală* „rotunjire, arcuire“, *muietoare* „vas cu apă“ etc.); împrumuturi din alte limbi (*bruș* „discul de lemn pe care se lucrează ceramică“, *zețamăr* „unealtă de forma unui ciocan de fier care, la capăt, are un sanț pentru a prinde cercurile de fier când se bat pe butoi“ etc.); cuvinte pătrunse din alte graiuri românești sau din limba literară (*văcătuială* „tencuială“, *angobă* — fondul vaselor se dă cu *angobă* sau *caulină*, *lilargă* — vasele se dau cu *small* sau *lilargă* etc.).

Autorul discută și influențele graiului oltenesc asupra celor transilvănene vecine căci „a existat și o mișcare transhumantă — de proporții mai mici — a locuitorilor «pământeni» din partea sudică a câmpiei, care își trimiteau vitele în timpul verii la munte“ (p. 167). Gh. Iordache urmărește, totodată, și influențele românești asupra limbilor străine vecine, în care au pătruns cuvinte ca *baieră, butoi, căldare, ciulură, cuptor, ciur, piețar, puțină, vatră* etc.

Împrumuturile făcute de-a lungul timpului din limbi străine au dus, adesea, la crearea unor serii de cuvinte sinonime cum ar fi *prăjină-par-cumpână-manetă* sau *stropelniță-șomoag-praforiță* (p. 113, 115). Bineînțeles, sînt urmărite și dispațiile de termeni, legate de „iesirea din uz a obiectului pe care îl exprimă“ (p. 95). Se pare că cel mai mult pierde, astăzi, terminologia prelucrării lemnului, deoarece „de cîteva decenii ... sfera întrebuințării lemnului ca materie primă s-a restins treptat, dar substanțial“ (p. 171).

Tabelele statistice din lucrare (p. 68, 86, 114, 123, 129, 138, 144, 158) sînt minuțios alcătuite, îl ajută pe cititor să urmărească îndeaproape structura terminologiei meseriilor, după cum cele 17 hărți din cuprinsul lucrării dau o imagine a centrelor de olari, vărari, coșocari, pietrari, a centrelor de prelucrare a lemnului etc. sau răspîndirea unora dintre termenii discutați, cum ar fi *înflorat-gătii-rușitură-brezdură* pentru „înfloratul (vaselor)“, *unăru (osiei) - măru (osiei)-opor*.

Vom face, în continuare, cîteva observații. Am crede, mai întîi, că nu era necesar ca discuția termenilor *cercetare multidisciplinară* și *cercetare interdisciplinară*, din capitolul al II-lea, să fie atât de dezvoltată.

Numărul de întrebări referitoare la meserii din NALR nu este mai mare decît cel din ALR (p. 16). Atlasele lingvistice regionale sporesc, într-adevăr, în comparație cu cele naționale, rețeaua de puncte, dar reduc, de regulă, numărul de întrebări, fapt care permite scurtarea duratei anchetelor. Astfel numărul întrebărilor folosite pentru NALR reprezintă mai puțin de o treime din cel al întrebărilor chestionarelor cu care s-a cules materialul lingvistic pentru ALR.

Ar fi fost necesare detalii cu privire la chestionarul folosit de autor pentru anchetele efectuate pe teren (p. 28, 31, 32).

În ceea ce privește cuvîntul *străin* (p. 47), cu „origine controversată“, credem că trebuia citată și o lucrare mai nouă, a lui Ion Gheție, *În legătură cu etimologia lui străin*, SCL, 1975, nr. 2, p. 175—182, în care, după părerea noastră, se propun soluțiile cele mai plauzibile, mai ales că lat. *exterrenus* invocat aici are, față de **exterrinus* (acesta din urmă este reconstituit de Ovid Densusianu), avantajul de a fi atestat.

Cuvîntul *înflorat* (p. 53) trebuie explicat de la *in-* + *flori* (pl.), nu de la *in-* + *floare*.

La aceeași pagină se spune că *humă* „are origine grecească“. De fapt *humă* pătrunde în limba română din bulgară. De altfel, citatul dat de autor în legătură cu acest cuvînt, imediat mai jos, dintr-o lucrare a lui H. Mihăescu, este foarte clar: „De la greci a trecut întîi la slavi, apoi prin aceștia a ajuns la populația romanizată din ținuturile dunărene“.

În legătură cu *briu, imbrinare* (p. 54—55) s-ar fi putut folosi și lucrarea Zamferei Mihail, *Terminologia portului popular românesc în perspectivă etnolingvistică comparată sud-est europeană*, București, 1978 (p. 155—156 și hărțile 14, 17 de la p. 223, respectiv 226), amintită, de altfel, de autor la p. 7.

Dacă *ruseală* este derivat din *roșu* (și nu din infinitivul *roși*) + *-eală*, atunci nu mai poate fi considerat „abstract verbal” (p. 56).

Capitolul consacrat terminologiei zidăriei este lipsit de tabelul statistic. Această terminologie nu este inclusă nici în tabelul statistic final (p. 158).

Beneficiind de o informație amplă, de o cunoaștere temeinică sub aspect etnografic, lingvistic, istoric a domeniilor abordate, lucrarea lui Gh. Iordache aduce contribuții importante la studiul terminologiei meserilor din limba română.

Ștefan Giosu

„LINGUISTICA”, XIX—XX (In memoriam Milan Groselj Oblata), Ljubljana, 1979

Cele două volume comemorative pentru clasicistul Milan Groselj (1922—1979) conțin, în primul rând, două studii omagiale: Erika Mulevic-Gabrovac relatează despre lucrările lingvistice ale lui Groselj (*Über Professor Milan Groseljs wissenschaftliches Werk*, nr. 1, p. 7—24), iar Kajetan Gantar despre preocupările de istoric și critic literar ale omagiatului (*Prof. Milan Groselj in literaturana zgodovina*). Meritele profesorului din Ljubljana în domeniul editării unor texte comentate (Horațiu, Cicero, Tacit), lucrările sale de stilistică și de sintaxă latină sînt bine evidențiate, iar dificultățile învățămîntului de toate zilele explică, parțial, și limitele pe care savantul nu a reușit să le depășească. În continuare, se prezintă lucrări ale colegilor și elevilor lui Groselj, dintre care remarcăm studiul lui P. Tekovčić (*La morfosintassi nell'irridividualità dell'istromanza*, nr. 1, p. 143—156), R. Sirbu (*L'autonymie comme manifestation des relations de système dans le lexique*, nr. 1, p. 157—170), S. Kosak (*The Hittites and the Greeks*, nr. 2, p. 35—48), A. Buckett (*The limitations of the linguistic analysis of literary texts*, nr. 2, p. 169—183). Un subiect „îndepărtat” îl prezintă M. Petursson: formele și problemele cercetării lingvistice în Islanda (nr. 2, p. 219—241). Cu inovații de certă atracție ni se prezintă comunicările de arheologie și paleografie ale lui M. Sasel-Kos (nr. 2, p. 11—20), P. Simoniti (nr. 2, p. 21—35), P. Petra (nr. 2, p. 49—60). Acest omagiu depășește, prin tematica diferențiată, sfera preocupărilor celui comemorat, dar, în același timp, surprinde ambianța de cercetare de la Ljubljana în care a lucrat și M. Groselj. Volumul merită toată atenția.

H. Fassel

„LINGUISTICA”, XXI, Ljubljana, 1981

Închinat memoriei lui Božo Vodusek, numărul din 1981 al publicației Universității din Ljubljana se deschide cu un articol semnat de acest învățat (*Über Nichtonomatopoetische ikonische Synonymie*), articol consacrat sinonimiei iconice, în care sînt analizate probleme ale iconismului lingvistic vizîndu-se o delimitare a speciilor sub care se manifestă. Cu largi aplicații la limbile slave, studiul ia adesea în discuție și fenomene caracteristice limbilor vechi (latina, germanica) insistînd uneori pe chestiuni de simbolism fonetic.

Un studiu deosebit de interesant al lui Gerhard Ernst stabilește că în compoziția „cuvîntelor transparente” intră cel puțin două morfeme iar restricțiile definiționale ale transparenței (*Durchsichtigkeit, Transparenz*) se manifestă prin lexicalizare, printr-un anumit program de formare a cuvîntelor și prin date care depind de vorbitor. Cercetarea se îndreaptă asupra unor situații oferite de limbile franceză și germană adesea cu abordarea unor probleme de semantică, mai ales din perspectiva constituirii semnificațiilor.

În două studii ample, Rojan Čop și Kenneth Shields adîncesc probleme ale comparatismului indo-european prin stabilirea unor radicali primari iar cercetătorul român Richard Sirbu studiază în articolul său raporturile antonimice dintre componentii seriilor derivative.

O examinare a relațiilor posibile dintre nararea literară și modelele lingvistice ale comunicării orale se întîlnește în cercetarea realizată de Anna Buckett (*On literary Narratives, Fictionality and the Rules of Conversation*). Articolul Constanza, *ripetizione, regressione, unicità nell'evoluzione dell'italiano letterario* (autor Pavao Tekavčić) realizează o explicare a caracteristicilor specifice ale limbii italiene literare pe baza evoluției romanice în general și prin urmărirea preferențială a paradigmei verbale.

Teme specifice slavisticii sînt abordate fie din perspectiva comparatismului lingvistico-cultural (Fedora Ferluga-Petronio), fie din cea a istoriei limbii și culturii slovene (Anton Grad). Volumul se încheie cu o serie de studii consacrate limbii slovene și învățării ei de către străini (Jože Toporišič, Olga Mišesca Tomić).

Ioan Oprea

„BOLETÍN DE LA REAL ACADEMIA ESPAÑOLA“, tomo LX (Año LXVII), 1980

Cele trei caiete (CCXIX, CCXX, CCXXI) care alcătuiesc tomul continuă a fi deschise, ca și în anii anteriori, de înregistrarea și definirea unor termeni care nu sînt cuprinși încă în dicționarele Academiei dar circulă în vastul spațiu de limbă spaniolă, mai ales în America latină. Sînt înregistrate de asemenea sensurile noi pentru cuvintele vechi, precum și unele forme neliterare sau cuvinte neologice împrumutate. Indicațiile asupra extensiunii geografice și asupra domeniului și stabilirea etimologiei fac din acest material (în mare parte primit prin corespondență) o sursă importantă pentru realizarea unui dicționar cît mai bogat al limbii spaniole.

Contribuții lexico-semantice importante aduc și articolele speciale consacrate unor termeni ca *alma*, *ánima* (analizați de Rafael Lapesa) și *paladino* (analizat de Teresa M. Rossi). Valoarea semantică, geneza și repartiția geografică a unor interjecții și adverbe sînt obiectul cercetării lui Angel Pariente, iar Thomas Montgomery examinează cîteva situații ale corespondențelor fonetico-semantice.

De predominantă orientare filologică, revista reunește studii, realizate de Rubio Gonzáles Lorenzo, Darío Villanueva și alții, asupra unor manuscrise din epoca medievală.

Pro Ramón Menéndez Pidal este pledoaria lui Darío Villanueva în care se susține, împotriva opiniilor lui René Pellen, că opera monumentală a lui Menéndez Pidal nu umbrește, ci stimulează dezvoltarea filologiei spaniole.

Din opera eruditului portughez din secolul al XVII-lea, Manuel de Faria y Sausa, unul dintre exegeții lui Camões, sînt comentate adnotațiile bilingve, în special cele portughezo-spaniole, oferindu-se precizări și detalii în legătură cu întrebuintarea spaniolei în teritoriile de limbă portugheză (Savier Núñez C.).

Margherita Morreale semnează un studiu de gramatică istorică, iar Diego Marín studiază distribuția geografică a formelor de subjonctiv.

Studiile de literatură se referă la teatrul lui Cervantes (Franco Mecegalli) și la influența teatrului spaniol asupra lui Molière (H. Recoules). Un articol amplu, realizat de Martín de Riqueur, inventariază și analizează contextele în care apar termeni ce desemnează armele personale în capodopera medievală *Amadis de Gaula*. Teoria stilului la Antonio Machado este obiectul cercetării lui Pablo Sauralde Pou.

Ioan Oprea

„ZEITSCHRIFT FÜR BALKANOLOGIE“, XVI, nr. 1—2, 1981

Cel mai important studiu din cunoscuta revistă este, fără îndoială, cel al editorului Norbert Reiter, *Balkanologia Quo Vadis ?* (nr. 2, p. 177—224). Aici se pune sub semnul întrebării un întreg complex de opțiuni metodologice, atât al celor inițiate de Thummann și reluate și amplificate de Reichenkron, cît și al celor începute de Kopitar. Reiter definește cele două direcții pe baza procedeelelor folosite, numite de el cel al „subtracțiunii“ și cel al „substituirii“. În primul caz, după eliminarea elementelor lingvistice convergente dintre mai multe limbi, ar rezulta o limbă „inițială“ (această premisă a fost și este adoptată mai ales în raportul latină — limbile romanice, dar ea duce și la evidentierea presupuselor substrate). Procedul „substituirii“ e legat de noțiunea de convergență și atestă evoluția unor limbi eterogene către o comunitate lingvistică, spre interferențe tot mai accentuate. Reiter sugerează limitele fiecărei metode, arătînd obstacolul cel mai semnificativ al oricărei comparări: o limbă izolată nu se supune unor precepte de logică formală, unei cauzalități neechivoce. În acest fel, Reiter se află în vecinătatea lui Wandruszka, încercînd să explice „criza“ balkanologiei actuale prin faptul că utilizează concepte prea schematice (limbă unică, popor/comunitate etalon, linearitatea evoluției lingvistice etc.).

Foarte interesante sînt și referatele lui Rupprecht Rohr (nr. 1, 76—81) despre coincidențele lexicale româno-albaneze datorate supersratului turc, al lui Christo Vasiliev (nr. 1, p. 93—100) despre *Balkanisme — slavisme — europenisme*, noțiuni de primă importanță în stabilirea transformărilor istorice ale sistemelor lingvistice și ale raporturilor permanente între ele. În primul volum al revistei, se aduce un omagiu cunoscutului lingvist albanez Eqrem Çabej (1908—1980) de către Bojka Sokolova. Dagmar Burkhart, apelînd la metode de matematică formalizată, descoperă legități interesante în felul conceperii substantivelor colective în limbile balcanice (nr. 2, p. 129—154). Semnalăm, de asemenea, competența comentare a cărții lui Arîton Vraciu *Limba daco-geților* de către Klaus Steinke, care mai prezintă și o gramatică românească („moldovenească”) apărută la Chișinău și primul volum al scrierilor albanologului Al. Xhuvani. În general, seriozitatea și competența revistei de la Wiesbaden, reies și din cele două volume ale anului 1981.

H. Fassel

„TRAVAUX DE LINGUISTIQUE ET DE LITTÉRATURE”, XIX, 1, *Linguistique-Philologie — Stylistique*, Strasbourg, 1981

Seria consacrată disciplinelor lingvistice a prestigioasei reviste de la Strasbourg înseamnă în primele pagini un articol substanțial de dialectologie istorică, semnat de Stewart Gregory (*Le dialecte wallon avant 1165*), în care se stabilește pe baza textelor vechi din Wallonia principalele trăsături ale dialectului vorbit în această provincie în prima jumătate a secolului al XII-lea. Sînt discutate critic vechile păreri legate de separarea și existența dialectului wallon și a unei limbi literare corespunzătoare. Pe baza unor texte inedite, autorul demonstrează că în această regiune există chiar mult înainte de 1165 un dialect constituit. Efortul de a reconstitui realitatea lingvistică care se ascunde sub diferite grafiu dă studiului un evident caracter filologic.

Latura filologică devine și mai pronunțată în următoarele două articole, semnate de Franz Lebsanft și de Gilles Roques, desi primul este orientat mai ales spre chestiuni de stilistică.

Cunoscutul filolog Paul Imbs reia într-un studiu amplu (*Villon scolastique?*) o temă des abordată de exegeți începînd cu ultimele decenii ale secolului trecut. Reinterpretînd numeroase pasaje din opera lui François Villon, cu o insistență deosebită asupra semnificației termenilor, cercetătorul evidențiază bogăția lexicală și influențele exercitate de textele scolastice, îndeosebi prin Toma d'Aquino.

Studiile semnate de Georges Merk și François de la Chaussé sînt consacrate unor probleme de etimologie, precum descendenții francezi ai lat. *seurita*, respectiv aspecte speciale ale evoluției unor termeni în Galia de Nord.

Un amplu articol (*Sur la formation de la prononciation française d'aujourd'hui*), bazat pe un bogat material ilustrativ, reliefează acumularea, stabilizarea și, în același timp, mobilitatea trăsăturilor fonetice ale francezei actuale. Georges Straka, autorul studiului, discută pe larg fenomenele de atracție, confuzie și diferențiere, de analogie și influențare prin ortografie, pornind de la situații concrete din istoria limbii franceze.

Cercetări semantice pe baza dicționarelor, aspecte ale teoriei sintactice și morfologice și unele chestiuni legate de specificul limbii franceze întregesc, prin articolele semnate de Pierre Nobel, Daniel C. Le Flem, Georges Kleiber, Madeline Frédéric și Michel Murat, problematica revistei prin analize detaliate și pe baza consultării unui material faptic foarte bogat.

Ioan Oprea